

F O A I A

pentru

MINTE, ANIMA SI LITERATURA.

Nr. 52.

SAMBATA, 31. DECEMBRE

1852.

Diariulu

miserului Vicariu din Wiltschire.

Tradusu de J. G. Codru.

(Urmare.)

Destullu se nevoi Genni a me convinge, ca ea nu se bucura atata pentru bani, de si avem mare lipsa de dinsii, catu pentru reconnoscintia extraordinaria si onestatea Dlui Fleetman; ca va numai sa scie ce scrie ellu si cumu se afla. — Eu insa fui nestramutatu in sententia ce dedessem: Curiositatea sa se deprinza cu patientia.

In acea-asi zi séra.

Bucuria s'a intorsu intru intristare. Pachetulu cu banii nu veni de la D. Fleetman, ci de la D. Doctoriu Snart. Domnia sa imi anuntia in respunsu la epistola mea ca, dupa copriusulu contractului esistinte intre noi, parochia va remané in dispositionea mea pena la pasci, si atunci ne vomu inchieia computele amendoi. Mi face inca connoscutu, ca mi potiu canta altu postu, si ca spre aceste efecte imi trimitte nu numai onorariulu (léfa), ci de cum-va n'asiu avé nimica incontra, va da ordine si noului vicariu, successoriuului meu, ca sa pôrte cura de parochia.

Asià dara barfellele matusieloru satului n'au fostu fara temeiu, prin urmare potiu crede, ca va sa fia adevratu si ce se zise de noulu vicariu, adeca, ca si ar fi capetatu postulu asià de usioru, numai pentru ca s'a casatoritu cu o affina de aprôpe a Doctoriului Snart ingrecata de unu nu sciu cine. Vezi acumu, pentru usiurintia unei fete, sa mi perzu eu dregatoria si painea, sa remain cu copillele cersitoriu pre drumuri, fiindu ca s'a aflatu unu omu, care prin uitarea detorintieloru ce-i impune amórea, putù sa cumpere postulu ocupatu de mine.

Genni si Polli impalizira auzindu ca scrissórea vine de la rectoriulu, in locu de a veni de la D. Fleetman, si aflandu in pachetu amara ultima elemosena pentru indelungatele melle servitie, in locu de pretiosulu daru allu reconnoscintiei, Polli cazù intr'unu scaunu suspinandu si Genni essi afara. Mana in care tineam scrissórea, formala mea scótere din vicariatu, imi tremura. Intrai in camerutia, me arruncai in genuchi, si me rogai ferbinte pena ce Polli plangea din anima.

Dupa rogatione me redicai usiuratu si consolatu, si luai biblia in mana. Arruncandu-mi ochii intr'insa, imi cazura pre aceste vorbe: „Nu te teme, ca pre tine te am allessu; pre nume te am strigatu, allu meu esci!“ Esaia C. 43, v. 1. Atunci tóta temerea peri din peptulu meu, cautai spre ceru si zissei: „Dara, Dómne, allu teu sunt!“

Ne mai auzindu pre Polli plangandu intrai in camera; insa vezendu-o ca se róga in genuchi cu manutiile cruciete, razimate pre scaunu si cu capulu asiezat pre elle, inchissei usia de nou tragandu-me inapoi, ca sa nu turburu suffletielulu de copilla.

Putinu trecù, si écca Genni. Nu perdui timpu, intrai si eu la dinsele si le aflai pre amendóue la feréstra. Dupa rosélla ochiloru connoscui ca si Genni-si versasse durerea in singuretate. Ambe-mi cauta cu ochi timizi, crezu, ca se temura de a-mi vedé in fatia urme de desperatione. Dara vezendu, ca-su voiosu si tranquil, si ca le vorbescu surrizindu se consolara si elle. Luai banii si scrissórea, si-i pussei in pultu cautandu arióra. Catu è ziua nu-mi mai vorbira de asta iuntimplare. Nici eu nu memorai catusi de pucinu. Elle tacura din delicatetia crutiatória; eu de téma, sa nu me arretu micu la anima inaintea fielor melle.

In 28. Decembre.

E bine sa lasse omulu atrece cea d'antaiu tempesta, fara a da pré multa attentione stricationiloru ce a facutu. Preste nópte dormiramu cu totii pré bine. Acumu vorbimu despre scrissórea Doctoriului Suart si despre scóterea mea din vicariatu, ca de o istoria vechia, si facemu numai la planuri pentru viitorime. Unu singuru lucru è amaru in aceste planuri; pentru unu certu timpu cauta sa ne despartimu unii de altii. Ce ne remane a face? de o camu data Genni si Polli voru cauta case oneste, ca sa servésca, si eu voiu calatori; ca sa-mi aflu verunu postu unde-va si paine pentru mine si fiiele melle.

Polli vezu ca si a relnautu joialitatea de mai înainte. Eu mi addussei aminte de visulu seu cu mitra episcopésca si me desfetezu cu dinsulu; caci crede cu tóta superstitionea in darulu ce ne va face sórtea de annulu nou. Si cu cugetu xoré la acellu visu, dar' zeu, nu-lu crezu.

Déca va ajunge noulu vicariu, successoriuu meu, in Krakelade, si indata ce va poté luà sarcina postuluu asupra sa, voiu sa-i dau protocóllele parochiei in mana, si apoi plecu sa-mi cantu alta páini-sióra. Insa pena una alta scriu astazi la doi buni cunoscuti in Salisburg si in Warminster, ca sa aiba cura a-mi asiezá fiiele in case cumu se cade, fia bucatarésse, fia cusatoresse, fia si camerarie. Genni ar fi buna si gubernante la copii mici.

In Krakelade nu voiu sa-mi lassu fiiele; orasiellulu è micu, miseru, ómenii sunt pismosi, mandri si cu tóte defectele ce se afla in aseminé unghiuletie. De o camu data è vorba numai de vicariulu cellu nou. Unor'à le pare reu, ca me vedu constrinsu a-i lassa. Dar' sciu-eu, plange-me cineva din anima?

In 29. Decembre.

Astazi scrisei Santiei selle Domnului Episcopu din Salisburg, si-i depinsei cu vii colori positionea mea cea trista si critica, delassarea copiiloru si lungile melle servitie in viaa Domnului. Spunu ca è unu piosu si filantropu. Dómne dreptéza-i cugetulu! Intre celle trei sute si patru de parochii alle diecesuluu Wiltshire totu se va mai afla verunu unghiuletiu si pentru mine! Eu nu pretendu lucru mare. (Va urma in an. 1853.)

ISTORIA ROMANILORU

de

A. Papiu Illarianu.

Se facura unele intrebatii despre esirea la lumina a acestei istorii atatu de interesanti pentru Romani.

Respunsulu la acele intrebatii se afla prea deslucitu in precuventarea Tomului alu IIIe alu acesteiasi, d'acea aflamu cu cale a impartasi, dreptu respunsu la intrebatori, aceasta precuventare in urmatorele :

„C a t r a L e p t o r i .

Anca in anulu 1848, indata dupa Adunarea din 15. Maiu, mi-am' fostu propusu a scriere pentru Romani intemprarele, ce atunci de abià incepusera a se desfasiurare. Cu tote ca materialulu culesu anca de pe atunci, o suma de documinte si alte insemnari, ce-mi facusem, mi-se perdura mai pe urma: am' remasu tare in propusulu meu. Mi-duceam a minte cu durere, cate incercari de libertate nu fecera Romanii in tempurele trecute: si séu nu se afla, séu nu cutedia neci-unu Romanu a le descriere, dupa cumu au fostu! Cei de alta gente, ce le-au scrisu, le-au scrisu in interesulu loru propriu e in oprobiulu si defaim'a Romaniloru. Cata invetiatura e folosu n'aru fire potutu trage Romanii in a. 1848 din acele intemprari, deca ele aru fi fostu scrise de ver-unu Romanu pentru Romani! Me uítám de alta parte, cumu evenemintele anului 1848 pe di ce se desvoltá, se facea totu mai importanti, si me temeam, nu cumvá si aceste se remana cunoscute posteritatiei Romane numai din condeiulu celoru de alta gente. In fine, me provocara si me indemnara mai multi Romani, barbati demni de tota consideratiunea.

Din motivele aceste me apucaí de lucru, si in a. tr. esi la lumina primulu tomu de „*Istori'a Romaniloru din Dacia Superiore*“, cá preambulu in istori'a Romaniloru din a. 1848. Bunavointi'a, cu care accepta Publiculu Romanu acelu tomu, mi insufla si mai multu curagiu spre continuarea opulu.

Atunci cugetám, ca voiu cuprinde intr'unu tomu tote evenemintele aniloru 1848 e 1849; dar' intrandu in compilarea loru, pe de o parte materi'a crescea din di in di sub mana, pe de alta parte mi veniea din tote partile documinte de o insemnătate forte mare, fara cari istori'a remanea desep-tuata. Prin urmare, fui constrinsu a schimbare

totu planulu opului, dandu-i o stensiune mai mare, si impartindulu in mai multi tomi.

Dupa-ce in tom. I. trecui rapede preste istoria Romaniloru pen' la capetulu anului 1847: in tom. II. descrisei intemplantile anului 1848 pen' la Adunarea Nationale din 15. Maiu inclusive. Spre a poté intielegere evenimentele aniloru 1848—1849, premisei tomului II. o Introduptiune mai lunga, in care desvelii mai pe largu cea-a ce numai aieptasem la loculul seu in tom. I., si me adoperai a reschiarare ideele politice-nationali, de cari se agitã si din cari purcedea diversele partite inainte de 1848 ale natiuniloru Europei de Resãritu, e cu distinctiune ale imperiului austriacu, ce luara parte aptiva in evenimentele acestoru doi ani, mai alesu in Tier'a unguresca, in Croti'a, in Temisian'a, Crisian'a e in Transilvani'a. Tomulu III. vã traptã intemplantile dupa Adunarea din 15. Maiu pen' la constituirea Comiteturului Romanu in Optobre 1848. Tomulu IV. pen' la retragerea ôstei imperatesci din Transilvani'a in Martiu 1849. Tomulu V. vã enarã luptele, ce Romanii, singuri si neadjutati, de nemine, le avura cu ungurii. Tomulu VI. e cecelelate se voru ocupã cu intemplantile dela finit'a resbelului civile pen' in diu'a de asta-di. Documentele, ce parte confirma, parte ilustra materiele, ce se nu precurme cursulu celu firescu alu istoriei, spre comoditatea leptorelui se tiparira, e se voru tipari si de aci inainte, la finea tomiloru, de cari se tienu, in limb'a originaria; facundu-se in testu pretotinde la loculul seu provocatiune la densele, unele traducundu-se intregi, era din altele numai cuprinsulu.

Dupa acestu planu se vã continuã istori'a moderna a Romaniloru in siru cronologicu. *)

Candu m'am apucatu de lucru, nu-mi era necunoscuta pedecele, cu cari are a se luptã totu istoriculu. Deca C. Crispu Sallustiu s'a potutu plangere, catu è de greu a scriere istoriã, pentru-ca mai autaiu, dupa-cuma dice elu, limb'a se cuvine se corespundia faptelorul si se fia demna de ele; a dou'a, pentru-ca, deca spuni faptele cele rele ale omeniloru, cei mai multi te inculpa de invidia; si esci placutu numai, candu vorbesci de fapte virtuose e gloriose, pe cari fia-care le crede usiore **) — :

*) Din punctu de vedere cronologicu insemnamu, ce unde in testu nu s'au pusu datele dupa ambe Carendarielle, se intielege Carendariulu celu nouu Gregorianu

**) Ac mihi quidem.... in primis arduum videtur res

cu catu mai multu le sente unu Romanu ceeste greutati, mai vertosu, candu scrie istori'a tempului de faciã, unde are a face cu persone, cari se afla anca in vietia.

Ce se atinge de greutatea din punctulu limbef: Sallustiu, fara indointia, nu o intielegea de limb'a latina, care chiaru in epoc'a acea-a se aflã in celu mai inaltu gradu de cultura; cã modesti'a la facea a se temere, ce nu va fi in stare de a îmbrãcãre faptele, de cari scriea, intr'o limba demna de densele. Nece limbefi Romane nu i se pote facece neci-o imputatiune. Limb'a nostra, cu tote ce nu se pote laudare cu Clasici, nu è intru nemicu mai puçinn capace, de catu sororile ei. In ea poti trapta tote obieptele scientifice si ver-ce idee sublimi. Greutatea inse è din parte-mi, ce unulu, ce acumu incepui a scriere in limb'a materna. Am' sentitu in adeveru e sentiu, catu è de greu de a scriere de odata bene e curatu in limb'a tea e de a te ferire de strainismi, dupa-ce tote scientiele le-ai invetiatu in limbe straine. Cunoscu ensu-mi, ce n'am potutu scapare pretutindine de acestu vitin, si cunoscu si mai multu, ce n'am potutu implenire cea-a ce cere Sallustiu dela istoricu, ce limb'a se corespundia demnitãtei faptelorul. Din acestu punctu de vedere ceru indulgenti'a leptoriloru. In cecelealte, m'am adoperatu, se scriu intr'unu stila usioru e firescu, conforme geniului limbefi nostre. Er' catu pentru forme: m'am tienutu de analogi'a limbefi, singurulu principeu, care pote e debe se unesca pe scriitorif Romanu. *)

Cu multu mai tare sente unu Romanu ceafalta greutate aieptata de Sallustiu, greutatea din punctulu consideratiuniloru personali, mai alesu candu scriemu faptele ominiloru, ce se afla anca intra noi, e mai vertosu, candu Romanii din imperiulu Austriei, pen' acumu fara de vietia publica e fara de publicitate de tipariu, nu s'au invetiatu anca a-si vedere faptele date in judecata publica. Aici priu urmare mi se pote templare si mie cea-a ce dice

gestas scribere: primum, quod facta dictis exaequanda sunt; dehinc, quia plerique, quae delicta reprehenderis, malevolentia et invidia dicta putant: ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores, quae sibi quisque facilia factu putat, aequo animo accipit; supra ea, veluti ficta, pro falsis ducit. „C. C. Sallustius in Catilin. III.“

*) Form'a in entu si ente, care am usnat'o forte desu, se nu mi-se impute de latinismu, pentru-ca urmele a-cestei forme se afla in cartile nostre cele mai techie.

Salostin, ca uitii se-mi impute invidia ver vointia de neu, altii se me inculpe de lingusitoriu e partiala. Dar' io luai bilanča in mana, si arunca in tro cumpana tote consideratiunile personali; er' in cestalta cumpana pusei inseranetatea evenimenteloru din a. 1848 e 1849, importanti'a documenteloru relative la aceste evenimente, e emolumentulu genței noastre, in fine, scopula ce mi-l'am propusu dela inceputu; se lasu posteritatei Romane o icona viia e adeverata a acestoru mari evenimentu, la cari au luat parte si Romanii ca aptori principali, si cari sunt scrise in inima mea si a toturoru Romaniloru. Dupa ce me convinsei, ca aceste din urma cumpanescu pe cele de antaiu, alegerea nu-mi fă grea: calcai preste consideratiunile personali si me intrarmai cu singur'a arma, cu care te poti armare in istoria, cu *Adeverulu*.

Spre a scriere o istoria adeverata a intemplantiloru din anii din urma, nu se cerea de catu ochi sanetosi, studiu in culegerea documinteloru, buna vointia, amore de adeveru si inima de a-lu spunere. Evenimentele aceste se petrecura sub ochii nostri, e sunt anca in viia memoria a omeniloru. La unele am luat ensu-mi parte de a dreptulu, priu urmare potu se dicu, ca am' scrisu cea-a ce am vedutu eu ensu-mi, si cea-a ce veduramu cu totii. Dela mine n'am adausu nemica, si critica anca n'am facutu, de catu unde era neaperatu de lipsa. Am lasatu la o parte si caracteristica personeloru, care de altminte se cere in ver-ce istoria pragmateca; pentruca multe intemplari se esplica numai din caracterulu omeniloru ce intra la medilocu ca aptori. Dara in loculu acelei-a am lasatu pretotinde, ca faptele se vorbesca, ele de sene, si am produsu in totu loculu documente spre intarirea loru.

Adeverulu fiindu-mi legea suprema si lucerulu intru tote, l'am scrisu fara sfiela, si l'am spusu amiculu e inamiculu intr'o forma, fara par-tinire. Cu tote inse, ca m'am adoperatu cu tote poterile a-lu afla si a-lu spune: se pote se alle cineva si in acestu opu erori si scaderi, de cari nu e scutitu neci-unu lucru ominescu; inse ceste din urma le voiu plini, cele de antaiu le voiu indrepta cu tota promptitudinea indata ce mi-se voru

descopeti cu anima amatoria de adeveru, carui bu-curosu se pleca totu omulu onestu: era nu din studiu si din menia, care nu merita neci-unu pretiu.

Nu potu incheia fara de a multiamire catorva barbati Romani, cari cu tota bunavointia me ad-jutara cu desluciri asupr'a fapteloru speciali; altii tramitendu-mi din mai multe parti documinte de mare pretiu; e cu distiptione unui bravu Romanu din A. . . ., care pe langa o multime de documente de cea mai mare insemnata, mi fece si o istoria catu se pote de completa a intemplantiloru din a. 1848, mai alesu in catu se atinge de Romanii din Temisian'a e Crisian'a; de acestu manuscrisu, precumu si de altulu dela unu Romanu din Temisian'a, me voiu folosi ca de operi de sene statatorie. Atatu pre acesti-a, catu si pe altii, cari voru mai fi avendu documente de aceste-a, seu le sunt cunoscute uele fapte istorice necunoscute in publicu, i rogu in interesulu istoriei nationali, ca se binevoiesca a mi le tramita si de aci inainte.

Cu aceste dau in man'a publiculu Romanu tomulu II. alu istoriei nostre moderne.

Candu va esi tomulu III.: nu potu determinare acumu. Materialulu pentru tomii urmatori se aduna e se compila neintreruptu; er' esirea loru la lumina depinde dela impregiurari, ce nu-su in poterea nostra, apoi si dela bunavointia, cu care publiculu Romanu va accepta tomulu II.

Viena, 15/3. Maiu 1852.

Autorele.

NB. De vreme ce si Tomul alu Ille alu istoriei lui A. Papiu Illarianu a esitu de suptu tipariu in Capitalea Monarchiei, in Viena, fara se fi datu preste vero grautate, ce i ar' pute impede ca dupa legile presci latirea citirei lui; si fiindca multi ar' dori a si castiga opulu acestu nationale, fora de care biblioteca unui romanu remane in adeveru defeptuosa: mai adaugemu aci si pretiulu cu care se pote cumpera dela tote libreriele de prin tierile de corona, si credemu, ca si dela ceea a Brasio-vului — care este: pentru Tom. I. ed. II. 1 f. 20 cr. m. c., pentru Tom. alu Ille 2 f. 30 cr. m. c. —

Avenu datorita a respecta ostenelele de dina si nopte ale scriitoriloru, altumintrea nici o data nu vomu inainta.

R.

Cu Nr. acesta se fineaza abonemenu-tulu anului trecut 1852.

